

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א פרשת וישב תשפ"ה (58)

'והנה תועה בשדה'

וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מִרְחֵק וּבְטָרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ (ל"ו, י"ח) ובפי' רש"י: אתו - כמו אתו, עמו, כלומר אליו עכ"ל.

והיינו דבאמת הי' צריך להיות 'ויתנכלו אליו' אלא התורה כתבה 'ויתנכלו אותו' כמו אתו עמו, ר"ל יחד עמו, ועי' בשפתי חכמים בשם מהרש"ל שק"ל ד'אותו' מיותר ולא הו"ל למימר אלא 'ויתנכלו להמיתו' אלא ר"ל כמו אתו פי' עמו, שגם יוסף הי' בדעתו שיהרגוהו עי"ש.

וביאור הדברים דבאמת אילולא שחשב יוסף עמהם שיהרגוהו לא היו יכולים לו כי יוסף בבטחונו הגדול בהקב"ה אשר דרשו עליו חז"ל אשר שם ה' מבטחו, ודאי לא היו יכולים לו, אלא הוא חשב עמהם וזהו (לעיל פס' טו) 'והנה תועה בשדה', ולכך יכלו למוכרו ולהטילו לבור, בינה זאת, ועי' בדעת זקנים מבעלי התוס' שפי' תעה על הג' גליות עי"ש, ודוק.

(מגליוני רבינו שליט"א)

אל תגיד 'איני יכול', אמור 'איני רוצה'

וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלְהוּ מִיָּדָם (ל"ו, כ"א)

בילקוט (רמז קמא) למדתך תורה דרך ארץ שכשהאדם עושה מצוה יהא עושה אותה בלב שמחה, שאילו הי' יודע ראובן שהקב"ה כותב אחריו 'וישמע ראובן ויצילהו מידם', בכתפיו הי' טוענו ומוליכו אצל אביו ע"כ. והדברים צ"ב, וכי יכול הי' ראובן להוליך את יוסף על כתפיו אחר שדנו אותו למיתה, והלא כל טענתו לאחיו היתה שלא יהרגו את יוסף בעצמם אלא ישליכו אותו לבור מלא נחשים ועקרבים, ואמנם רזה"ק מעידה שלא אמר זאת אלא כדי שיוכל לבוא אחר כך בחשאי ולהציל אותו וכמבואר ברש"י שם, אך מבואר להדיא שלא היתה לו כל יכולת לעמוד כנגד רצון האחים.

ולבאר הדבר נראה עפ"י מה שסיפר האיש הדגול הרמ"ד טננבוים ז"ל שהי' המזכיר של ועד הישיבות באה"ק ומקורבו של מו"ח רבינו הגדול ראש הישיבה זצ"ל רבות בשנים, שפ"א בערב יוה"כ אחר הצות נקרא בבהילות אל מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל שציוה עליו לפעול מיד כדי לשחרר בן ישיבה מעבודת הצבא עוד קודם התקדש היום, והנה הי' פשוט לכל הרגילים אצל אנשי הרשות באיזה ענין שתדלנות, שפקודת מרן זצ"ל באה מאיש קדוש שלא ידע כלום מצורת מהלך הביורוקראטי השלטונית בכלל וסדרי משפט הצבא בפרט, שהרי בשעה זו כבר שובתים כל משרדי המדינה לקראת יום הכיפורים, ובאמת ובתמים אין כרגע עם מי לדבר בענין עד למחרת יוה"כ, ואכן גם הרמ"ד טננבוים השתומם על ציוויו של מרן זצ"ל ונצטדק בפניו שלגבי עצם הענין א"צ לשום דברי חיוק ובודאי שמיד בצאת יום הקדוש יפעל בזריות גדולה לטובת הענין במסירות נפלאה כדרכו מימים ימימה, אך אין לו שום תחילת השגה איך יוכל להשתדל בדבר קודם יוה"כ. ושמעתי מהרמ"ד טננבוים זצ"ל שהי' ניכר שמרן הגרי"ז זצ"ל המתין לאותה התשובה, ואז אמר לו בתקיפות גדולה: (בתרגום מיידיש) "אל תאמר 'איני יכול', אמור 'איני רוצה'". ואמנם למשמע דברי מרן זצ"ל, נזדרז הרמ"ד טננבוים ונסע מיד לבית הקצין הגבוה שהי' מוסמך לאותו הענין ולאחר התנצליות רבות העלה בפניו את שליחותו ממרן הרב מבריסק זצ"ל, אלא שכפי הצפוי לא אבה כלל הקצין לשמוע על הנושא ואף הי' ניכר כעסו הפנימי על ה'חוצפה' שבאים להפריע לו בביתו רגעים קודם יום הצום, ומ"מ כיון שלא רצה להיראות כרשע שלא איכפת לו להשאיר אברך בן ישיבה

כשיראו שאנחנו מוכנים למסור את נפשינו רק אז יעזבו אותנו

בשבע שבועות שער הגיע רבינו הגדול מרן שליט"א לירושלים עיה"ק שם השתתף בחופה בשמחת נישואי נכד כ"ק אדמו"ר מגור שליט"א וכונד בברכה אחריתא. לאחר מכן הגיע רבינו הגדול מרן שליט"א לניחום אבלים אצל הגאון הגדול חכם משה צדקה שליט"א ראש ישיבת "פורת יוסף", היושב שבעה על פטירת על אחיו הגאון ר' דוד זצ"ל.

ר"י פורת יוסף שליט"א הביע את צערו בפני מרן שליט"א על כך שטרם לבוא ולנחמו.

רבינו מרן שליט"א: אתם לא צריכים להצטער, אני הייתי פה בירושלים בחתונה אצל האדמו"ר מגור ולא יכלתי שלא להיכנס אצל ידידי הי' יתברך.

אני פשוט רוצה להזק אתכם, להגיד לכם יישר כה, שאתם עושים מזה שאתם יכולים להזק את הבהורים מעדות המזרח. אשריכם שאתם עושים את זה. ואני פשוט רוצה להביע, את שמחתי מצד

אחד, ומצד שני העגמת נפש.

אבל אני יודע שאתם עושים בשביל אחינו הספרדים שה"ו לא היה להם שייכות לכל העניינים, שה"ו שלא יהיה להם קשר עם הצבא. אני יודע שאתם לא צריכים חיוק אבל אשריכם שאתם עושים את זה. הקב"ה יעזור לכם שתזכו להרבות מצוות ותורה בישראל. אשריכם וטוב לכם.

ר"י פורת יוסף שליט"א ביקש מהרמ"ד טננבוים ז"ל על כך שחתם לבקשתו על הכרוז בעניני צניעות בנות ישראל. ר"י פורת יוסף שליט"א ציין שמכח הצטרפותו של רבינו מרן שליט"א למכתב היה חיוק גדול ותועלת גדולה בכל רחבי תבל.

רבינו מרן שליט"א: ברוך ה', ברוך ה'.

אני תמיד מספר שכשהייתי בחור בלומז'א, זו היתה תקופה של לפני קום המדינה. בתקופה זו היו לוחמים של המחנות. והם היו באים לישיבה ומשכנעים ללא הרף את הבהורים, שיצאו להגן על יושבי ארץ ישראל. הם היו אומרים שזו הוראת שעה וצריך לסגור את הגמרא וכו' וכו'.

ופעם אחת הם נכנסו לראש הישיבה הגר"ר כץ, הדגל ראובן, לדרוש ממנו שיתן לבהורים ללכת איתם, והוא לא הסכים בשום אופן. בתגובה הם כיוונו לעברו נשק ואיימו עליו, רבי ראובן פתח

את החולצה ואמר להם, אם אתם רוצים אתם יכולים לירות בי... אז הם עזבו אותי.

יש אנשים שנלחמים... מוסרים את נפשם... ומה שתסביר להם הם לא ישמעו, זה לא יעזור. אבל

כשהם רואים דבר כזה, שהוא אמר "תהרגו אותי", אז הם מיד הלכו.

ר"י פורת יוסף שליט"א הודה שוב לרבינו מרן שליט"א על טרחתו.

רבינו מרן שליט"א חתם בברכת ניחומים והוסיף: שתזכו הלאה להמשיך בהרצת תורה והעמדת תלמידים.

במעצר ביום הכיפורים, לכן תלה הדבר בסדרי ניהול תקינים וכו', ואז א"ל הרמ"ד טננבוים: "הרב הגדול התעקש - אל תאמר 'איני יכול' לשחרר את האברך, אמור 'איני רוצה' לשחררו! כי אכן אם היית רוצה - היית משחררו! ועוד הוסיף הרמ"ד טננבוים להבטיחו בשנה טובה ועוד ברכות רבות עד שבס"ד גדולה נעתר לו האיש והספיק לשחרר את האברך עוד קודם התקדש יוה"כ כפקודת מרן הגר"י זצ"ל.

בעת שנכנס הרמ"ד טננבוים למרן הרב מברסק זצ"ל למחרת יוה"כ, מצאו בשמחה גדולה וכדי להכיר את תודתו האריך לבאר לו את סברתו עפ"י דברי הגמ' ב"מ דפ"ו ב' א"ר חמא ברבי חנינא אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם הי' ובא הקב"ה לשאול באברהם, הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה כדי שלא יטריח אותו צדיק באורחים. שדר"י לאליעזר למיפק לברא, נפק ולא אשכח, אמר לא מהימנא לך, היינו דאמרי תמן לית הימנותא בעבדי ע"כ, ולכאוו' קשה איך יתכן לומר כן על אליעזר עבד אברהם שהי' דולה ומשקה מתורת רבו, ואחז"ל (ב"ר נט) שהי' שולט ביצרו כאברהם, ותשובת הדבר שכלשון הזה: א"ל אברהם לאליעזר עבדו: "אל תאמר 'איני יכול' למצוא אורחים, אלא אמור 'איני רוצה' למצוא אורחים! כי אם היית רוצה באמת היית מצליח למצוא!".

ואכן מבואר שם בגמ' שאח"כ יצא אברהם בעצמו לחפש אורחים ואכן השיג אותם למרות החום הגדול כיון שרצונו הי' בלב שלם, אבל אליעזר לא רצה באמת למצוא אורחים מאותו הסיבה עצמה שהקב"ה הוציא חמה מנרתיקה שלא להטריח אותו צדיק, עכתו"ד דברי מרן הגר"י זצ"ל.

ובאמת שמצינו כעיי"ז אצל אברהם אבינו גם במלחמת ארבעת המלכים, שהיו עם רב מאד, ואי' במדרשים שהיו שמונה מאות אלף איש שולף חרב, ובדרך הטבע לא הי' יכול לנצחם עם שלש

מאות ושמונה עשר איש (בראשית יד) שהיו עמו, וגם הם באו עליו בטרונאי כמאחז"ל (ב"ר מג) רבי יהודה אומר הן הוריקו פנים כנגד אברהם, אמרו ה' מלכים לא יכלו לעמוד בהם ואנו יכולים לעמוד בהם?", אלא שנעשה לו נס כדאי' בגמ' תענית כא א' דלמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבוהון הוא דכי הוה שדי עפרא הוה סייפיה, גילי הוה גירי, דכתיב יתן כעפר חרבו קקש נדף קשתו עיי"ש.

וביאור הדבר, שענין עשיית חסד הוא מדרכי הקב"ה, וההולך בדרכי הקב"ה ועושה חסד עם רעהו דומה בכך לשכינה. ויש להוסיף עוד, שאהבת החסד אינה מדה שאותה צריך האדם לרכוש לעצמו, אלא היא מוטבעת בו בכח מעצם ברייתו, ומוטל עליו רק להוציא אותה לפועל. וכיון שהקב"ה ברא את העולם על אדני החסד - "עולם חסד יבנה" (תהלים פט,ג), עד"ז גם ההולך בדרכי השי"ת וחפץ בכל מאדו לעשות חסד, בורא לו הקב"ה כביכול בריאה חדשה כדי לסייע לו בגמ"ח, וכך הי' אצל אברהם אבינו, שכיון שהי' לו רצון שלם לעשות חסד, שלח לו הקב"ה מלאכים בדמות אנשים כדי שרצונו יתקיים. וכך היה ג"כ במלחמת אברהם עם ארבעת המלכים, שידע שאם ירצה בכל לבו לעשות חסד עם לוט ולהצילו ויתאמץ בכל כוחותיו, ודאי שיזכה לעזר הקב"ה מעבר לגדרי הטבע.

מעתה נראה לומר שזהו הביאור בדברי המדרש 'אילו הי' יודע ראובן שהקב"ה כותב אחריו וישמע ראובן ויציליהו מידם', בכתפיו הי' טוענו ומוליכו אצל אביו. כי אם הי' ראובן יודע עד כמה גדול מעשהו, ודאי שהי' מתאמץ בכל כוחו לגמול חסד עם יוסף ולהצילו, והי' עושה זאת מתוך רצון שלם בתכלית, והי' זוכה שהקב"ה יסייע בידו שיצליח למעון את יוסף על כתפיו ולהביאו אל אביו.

יוסף מחייב את הרשעים

לא יגיע אליו כלל, והוא מה שאמרו ז"ל ולא עם הארץ חסיד, וזה כי הבורא ית"ש שברא היצ"ר באדם הוא שברא התורה תבלין לו, וכמו שאמרו ז"ל בראתי יצ"ר בראתי לו תורה תבלין, והנה פשוט הוא שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, א"א בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להנצל זולתה אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. כי הנה היצ"ר באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו, ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו. הא למה זה דומה: לחולה שדרש ברופאים והכירו חליו ואמרו לו שיקח סם זה, והוא מבלתי שתקדם לו ידיעה במלאכת הרפואה, ניח הסם ההוא ויקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים, הלא ימות החולה ההוא ודאי, כן הדבר הזה, כי אין מי שמכיר בחלי היצר הרע ובכחו המוטבע בו אלא בוראו שבראו, והוא הזהירנו שהרפואה לו היא התורה עכ"ל הזהב.

ומעתה כיון שמצינו שיוסף כבש את יצרו, מוכרח מזה שלמד תורה, ומזה מוכיחים את הרשע מדוע לא עסק בתורה, ובאמת אף אם הי' לחז"ל איזה מקור שיוסף למד תורה בכ"ז כאן לא זכרו זאת, לפי שרצו ללמדנו את המקור העיקרי שבעל כרחנו יש להבין ממנו שיוסף למד תורה, והוא מעשה כבישת יצרו שהי' ודאי שלא הי' יכול לעשות כן אם לא הי' עמל בתורה.

בגמ' יומא דל"ה ב' ת"ר עני ועשיר ורשע באין לדין, לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עני הייתי וטרוד במזונותי - אומרים לו כלום עני היית יותר מהלל וכו'. אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי - אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר וכו'. רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי - אומרים לו כלום נאה היית מיוסף, אמרו עליו על יוסף הצדיק בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים, בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית, א"ל השמע לי א"ל לאו א"ל הריני חובשתך בבית האסורין א"ל ה' מתיר אסורים, הריני כופפת קומתך - ה' יקף כפופים, הריני מסמא את עיניך - ה' פקח עורים, נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה לשכב אצלה להיות עמה, ולא רצה לשמוע אליה לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא, נמצא הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים ע"כ, והנה הגמ' שם האריכה לספר על הלל שמסר עצמו ונפשו על התורה אפי' בגודל עניותו ודלותו, ור"א בן חרסום שנתייגע בתורה בכל כוחו למרות עשירותו המופלגת, אבל לענין יוסף הצדיק לא נזכר שם כלל שהי' עוסק בתורה אלא שא"ל שלא הי' נאה יותר מיוסף שכבש את יצרו, אבל לכאוו' העיקר חסר מן הספר שהרי באין לדין על לימוד התורה.

אמנם הדבר פשוט עפ"י דברי רבינו המסילת ישרים (פ"ה) שלמד ממאמר רבי פינחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירות, שזולתה